

Közösségépítés a mozgókép eszközeivel

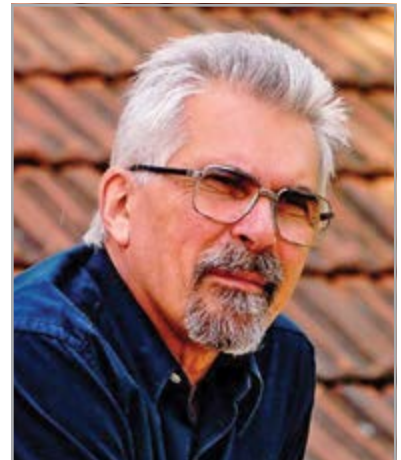
Interjú Mikulás Ferencsel

A Nemzeti Művelődési Intézet székházában a szerves magyar műveltség szellemiségét többek között az épület kerengőjéből kiinduló Napút is gazdagítja. Ez a valós és virtuális túra tizenkét állatövi jelképből, valamint két kiegészítő csillagképből áll, és az épület földszinti fogadóterének padlójába sülyesztett bronzplakettektől indul. A látogatók a zodiákus jelekhez kapcsolódó háttérinformációkat egy kifejezetten erre a célra fejlesztett applikáción keresztül, a NapútOn nevet viselő applikáción érhetik el. A felületen a témához kapcsolódva, sok egyéb mellett népzenei részletek, népművészeti alkotások, motívumok, szakkönyvek, valamint rajzfilmek is elérhetőek. És nem is akármilyen rajzfilmek! A Kecskemétfilm Kft. Magyar népmeséiből tizennégy alkotás. Erről az együttműködésről, a mozgóképkultúra jövőjéről és még sok egyébről kérdeztük Mikulás Ferencet, a Kecskemétfilm Kft. stúdióvezetőjét.

Hévizi Róbert: *Menjünk kicsit vissza az időben, hogyan került kapcsolatba a Nemzeti Művelődési Intézettel?*

Mikulás Ferenc: Az egy hosszabb történet, körülbelül nyolc évvel ezelőtt keresett meg Závogyán Magdolna főigazgató a munkatársaival, hogy a Nemzeti Művelődési Intézetnek szüksége lenne egy emblémára. Akkor ezzel megbíztam egy kollégát, hogy próbáljon meg terveket készíteni. Különböző változatok voltak, de volt egy, amit szinte azonnal kiválasztottak, a Nemzeti Művelődési Intézet a mai napig ezt az emblémát használja. A második találkozásunk apropója már az új székház épülete volt, mert azzal kerestek meg, hogy a Nemzeti Művelődési Intézet a tizenkét zodiákussal, csillagjeggyel összefüggésbe hozható magyar népmesét szeretne megvásárolni, hogy a székházban azokat vetítsék. Így a látogatók megismerhetnék az összefüggést a zodiákusok és a magyar népmesék között.

Ezek a népmesék – 100 népmese készült – a történelmi Magyarország területéről lettek összegyűjtve. Annak idején megkerestem a Magyar Tudományos Akadémia néprajzkutató csoportját, hogy az eredeti gyűjtéseket használhasuk fel. Az igazság az, hogy az írók által feldolgozott népmesék helyett

alkalmasabbnak találtam ezeket a meséket, és arra gondoltam, hogy a magyar nyelv archaikus szépségét is jobban meg lehetne őrizni. Ehhez nagyon jó kapcsolat volt Jankovics Marcell, aki a filmek első rendezője lett, a képi világ kialakításában Malonyai Dezső munkásságát használta fel.

Malonyai Dezsőt valószínűleg kevesebben ismerik. Ő francia és művészettörténet szakon végzett, és annak idején, amikor már egyetemi tanár volt, a diákjaival összegyűjtötték öt kötetben a történelmi Magyarország néprajzi tárgyi emlékeit. A Magyar népmese sorozatban a történelmi Magyarország területéről gyűjtött mesék grafikai

Mikulás Ferenc a 2019-es Kecskeméti Animációs Filmfesztivál megnyitóján
(Fotó: Horváth Péter/baon.hu)

megjelenítése kapcsolódik ahhoz a néprajzi anyaghoz, amit Malonyai Dezső és a munkatársai foglaltak össze. Malonyai különben később Munkácsy személyi titkára is volt. Mivel a Művelődési Intézet nemcsak a jelenlegi Magyarország területén élő honfitársainkban, hanem a történelmi Magyarországon is gondolkodik, és igen fontosnak tartja a határainkon kívül élő magyarok nemzeti identitásának megőrzését, ezért úgy gondolom, hogy a Magyar népmesék sorozat 12 epizódjának vetítésével ehhez a munkához mi is hozzájárultunk, és ezt az ügyet tudjuk szolgálni.

H. R.: *Milyen szempontok szerint került kiválasztásra ez a száz népmese?*

M. F.: Említettem, hogy az egész történelmi Magyarország területéről szerettünk volna meséket megfilmesíteni, és azt is figyelembe vettük, hogy a népmeséknek különböző típusai vannak, így azt akartuk, hogy ezek a különböző típusú népmesék feldolgozásra kerüljenek. A magyar nyelv archaikus szépségét Szabó Gyula és a többi színész, népmesemondó is erősítette, akikkel a száz magyar népmese megfilmesítésében dolgoztunk. Ha ehhez hozzáteszük a

Kaláka együttes népzenei motívumait, akkor azt gondolom, nagyon sok értéket sikerült megőriznünk és korszerű eszközökkel továbbadnunk, nemcsak Magyarországon, hanem hál' Istennek külföldön is.

Mindezt azért mondom, mert feltettük a világhálóra – először magyar nyelven – a 100 magyar népmesét, és kiderült, hogy több tízmillió nézője van az epizódoknak. Ezután elhatároztam, hogy megcsináljuk az angol szinkront is. Érdekes volt az angol szinkron elkészítése is, mert amikor közvetlenül beszéltem az angol anyanyelvű színésszel, akkor teljesen olyan volt a hangja, mint Szabó Gyulának, de a hangstúdióban, amikor szerepelni kezdett, megváltozott a hangja, ahogyan angolul fölolvasta a mesét. Megpróbálkoztam azzal, hogy kihívtam a stúdióból, hogy más-képpen kellene mondani a meséket. Nem sikerült a hangján változtatni szerephelyzetben. De a lényeg az, hogy kapunk visszajelzéseket angol nyelven is, hogy nagyon tetszik a nézőknek az angol szinkron. Tehát mégis csak sikerült jó színészt választani. Érdekes, hogy az Egyesült Államok után Távol-Keleten is nagyon népszerűek a magyar népmesék: Indiában, Fülöp-szigeteken

többek között nagyon sok nézője van. Ami külön ajándék, a filmekhez fűzött vélemények: több ezer komment érkezik angol nyelven a világ minden tájáról a mesékkel kapcsolatban. Megemlítik sokan, hogy nem tudják abbahagyni a sorozatok nézését, teljesen megszállottak lesznek, vannak, akik végignézik a 100 magyar népmesét zsinórban, több napon keresztül. Sokan írják, hogy náluk is vannak hasonló történetek, ami bizonyítja, hogy a népmesekincs egy archaikus kulturális kincs, aminek a különböző változatai megtalálhatók Távol-Keleten ugyanúgy, ahogyan Európa több országában is. Zárójelben mondom, hogy nagyon érdekes élményem volt, amikor egyik alkalommal a kecskeméti animációs filmfesztiválon a népmesével kapcsolatos konferenciát tartottunk, különböző országok népmeséiből készült rajzfilm-összeállításokat hívtam meg. A mongol televíziótól kaptunk két olyan mesét, ami egy az egyben magyar népmese is lehetett volna. Tehát aláhúzza és megerősíti azt, amit az előbb említettem. Olyan vélemények is érkeznek természetesen a kint élő magyaroktól, vagy azok le-származottaitól, hogy nagyon örülnek annak, hogy találkozhatnak a magyar kultúrához kapcsolódó értékekkel, nagyon büszkék gyökereikre, és örülnek, hogy láthatják ezeket a filmeket.

Aztán vannak olyan viccesnek szánt észrevételek, hogy mennyire furcsák ezek a magyarok, hogy a férfiak is bő nadrágban jártak annak idején, vagy ha szeretne férjhez menni egy lány, akkor menjen be egy sűrű, sötét erdőbe, és kezdjen el sírni addig, amíg nem jön egy királyfi, aki aztán megmenti és elveszi feleségül. Ehhez hasonló nagyon kedves megjegyzésekkel halmoznak el bennünket. Kínában még nem tudják nézni, értelmezni ezeket a történeteket. Úgyhogy most dolgozom azon, hogy az an-

gol nyelv mellett kínaiul is megjelenjenek. Ebben az esetben pedig nemcsak egyszerűen feliratozni kell, hanem kínai nyelven el is kell mondani, mert a kisgyerekek még nem tudnak olvasni. Feliratozni meg azért kell, mert nagyon sok nyelvjárás van Kínában, ezért a hivatalos mandarin nyelvet kell használni, hogy a többség számára érthetőek, élvezhetőek legyenek a magyar népmesék.

H. R.: *A zodiákusokhoz kapcsolódó népmesék mi alapján lettek kiválasztva?*

M. F.: Van néhány tudós magyar ember – Pap Gábor, Jankovics Marcell, Grandpierre Attila – többek között, akik évek óta foglalkoznak ezzel a témával. Itt hagyatkoztam az ő kutatásaikra, illetve a Művelődési Intézet által kialakított sorrendiségben a Pap Gábor által kiválasztott filmek kerülnek levetítésre.

H. R.: *Egyébként milyen kapcsolata volt korábban a kultúrával? Mi az első kulturális élménye?*

M. F.: Én a kultúrát sokkal tágabb értelemben használom azt hiszem, mint nagyon sokan. Olyan településen nőttem fel, ahol valamikor a paraszti kultúra – a szó legnemesebb értelmében – virágzott. Ezalatt azt értem, hogy ezek a paraszt emberek, jóllehet nem voltak iskolázottak, de intelligensen éltek meg a mindennapjaikat, szervezték az életüket. Engem – zárójelben mondom – nagyon zavar az, hogy a napjainkban is nagyon sokszor összekeverik az iskolázottságot és az intelligenciát. Fiatal koromban nagyon sok intelligens parasztemberrel találkoztam, akik már '45 előtt is a legkorszerűbb szakmai folyóiratok szerint művelték a földjeiket és a gazdaságot. Ezen kívül pedig – Dunapatajról van szó, egy 7000 fős településről – volt olvasókör, 48-as kör, volt úri kaszinó, kettő is, olvasóegyletek is voltak, és az egyházak civil élete gyakorlatilag a különböző felekezetek találkozási pontja volt. Befogadó településként a ka-

tolikusoknak, evangélikusoknak, reformátusoknak és a zsidóknak is megvolt a saját templomuk. Ezek a parasztemberek törekedtek arra, hogy megtartsák a szokásaikat. Kiemelném a különböző vallási ünnepek szertartásait, és ezek mellett az egyéb népszokásokat is. Mivel 1940-ben születtem, így a második világháborút is, és mindazt, ami később az '50-es években Dunapatajon történt, átéltem. Ezek az emberek megőrizték a méltóságukat, és hiába várta el az akkori párt által meghatározott vezetőtestület az előírt viselkedési formákat, a faluban a hagyományok alapján alakult ki, hogy kinek van tekintélye.

A civil élet az egypártrendszer idején az egyletek megszüntetésével visszaszorult, az egyházon belül működött. Én református vagyok, a felekezetünkben is megvoltak ezek a civil kezdeményezések.

Első emlékeim között van a látvány, ahogyan menekültek az emberek Dunántúlra a front előtt, aztán vonultak az oroszok teherautókkal, utána vonultak a repülőgépek. Tele volt az égbolt Budapest felé tartó amerikai repülőgépekkel. A későbbiek folyamán a szüreti mulatságok, esküvők vonulásai maradtak meg. De ami igazán megragadott abban az időben, az a temetések menetei voltak. Annak idején még háznál ravatalozták fel az elhunytat, több napon keresztül búcsúztatták otthon, és temetésen a háztól vonult a gyászmenet a temetőbe. Ment a gyászmenet, és ennek is megvolt, ha úgy tetszik, a koreográfiája, a szertartása, hogy kik és milyen formában követhetik az elhunytat. De ugyanúgy léteztek a templomból kijövő emberek csoportosulásainak szabályai is, ahogyan különböző csoportokba verődve beszélgettek. A templomban is megvolt az ülésrend, hogy hova ülhettek a hajadonok, hova ültek a legények, a házaspárok. Tehát ezek tájékozódási pontok volt az ember életében, gyerekkorában.

És ez fontos volt. Ugyanakkor az én családom inkább polgári család volt. Apám korán meghalt, anyám a nagyapám házába költözött, a rokonságban polgári foglalkozást folytatók voltak javarészt (postás, vasutas, finánc), és tulajdonképpen így mi egy kicsit kilógtunk a sorból, öltözékben meg viselkedésben. Ennek ellenére lehetőségem volt arra, hogy teljes mértékben megismerjem azt az életformát, amit az előbb elmeséltem. Dolgoztam földeken, őriztem a teheneket, dolgoztam cséplőgépnél, őriztem a gyümölcsöst a Dunaháton, részt vettem Ordason egy hajóállomás építésén, útpítésen voltam köves segédmunkás. Benne voltam a falu szerves életében. Nagyon nagy élmény volt, és nagyon örülök, hogy mindezt megélhettem, mert későbbiekben ez nagyban meghatározta az értékrendemet.

Nem véletlen, hogy a Magyar népmesék sorozat mellett olyan filmeket, filmsorozatot készítet-

A Magyar népmesék sorozat egyik epizódját nézik a gyerekek a ledfalon a Nemzeti Művelődési Intézet székházában

kultúra a kistelepülésekre. Ma már 500 könyvtárhozi működik a legkorszerűbb eszközökkel felszerelve. Lehet játékfilmeket, animációs filmeket és dokumentumfilmeket is nézni közösségi vetítéseken.

Az Informatikai és Könyvtári Szövetség segítségével vetítjük a Cigánymesék sorozatot, ehhez készülnek foglalkoztató füzetek is. Tehát sokszor közönségtalálkozó keretében nézik meg a filmeket, az alkotók jelen vannak, és a foglalkoztató füzetek segítségével a gyerekek feldolgozzák a látottakat. A Cigánymesék sorozattal az volt a célunk, hogy a cigányok is és a többségi társadalom is megismerkedhessen a cigány kultúrával. Tizenhárom film már elkészült, most újabb tizenhárom epizód finanszírozását próbálom megteremteni.

Ugyan nem ismerem mélyrehatóan a Nemzeti Művelődési Intézet munkáját, de azt tudom, hogy a rendelkezésre álló eszközökkel hasonló ügyek mentén segítjük a társadalmat és a kultúrához való hozzáférést.

H. R.: *Beszélgésünk elején szó volt a Nemzeti Művelődési Intézet emblémájáról. Ennek kialakításáról hallhatunk egy kicsit többet?*

M. F.: A Magyar népmesék sorozat nemcsak mint film érdekes, hanem ha úgy tetszik, az egész országot kicsit áthatja a szellemisége. Gondolok arra, hogy például a futball Európa Bajnokságon, amikor a magyarok legyőzték a belgákat Párizsban, akkor több ezer magyar néző énekelte, dúdolta a magyar népmese sorozat szignálját a lelátóról. Kecskeméten a megyei kórház gyermek és csecsemő osztályán 700 négyzetméteren a Magyar népmesék és a Vízipók-csodapók sorozat képei díszítik a falakat. Próbáltunk egy olyan közeget teremteni ott a gyerekek számára, ami oldja azt a feszültséget, amit a kórházban eltöltött idő jelent. Annyira jól sikerült, hogy a kórházigazgató elmondása szerint

az ambuláns részről, ahol szintén vannak képek, a gyerekek sokszor nem akarnak hazamenni, tovább is szeretnék nézni a képeket. Egy kecskeméti grafikus hölgyet kértem meg többek között arra, hogy segítsen ezeknek az anyagoknak az elkészítésében, mert itt nem csak arról volt szó, hogy a filmkockák-ból egy az egyben kiprinteltük a képeket, majd ezek kerültek felragasztásra a falra. A figurákkal jeleneteket kellett szerkeszteni, kompozíciókba kellett helyezni az adott felületnek megfelelően. Ezek olyan tapétán kerültek kinyomtatásra és felragasztásra a kórtermekben és a folyosókon, amelyeknek a felülete tisztántartható, lemosható.

A Nemzeti Művelődési Intézet logójának a megalkotására azokat kértem fel, akik a fenti projektben alkotótársak voltak: Boros Anikót és Zsoldos Csabát. A logóban is felfedezhető a népi motívum. Szintén Boros Anikó működött közre a székház zodiákusainak megtervezésében is.

H. R.: *Milyennek képzeled el a magyar kultúra, a közművelődés jövőjét? Ahogy említette, sokat tesz érte, sok kapcsolódási pont van. Hogyan szeretné ezt a területet látni a jövőben?*

M. F.: Elég szomorú vagyok, ha erről beszélek. Említettem a mozgóképkultúra helyzetének a megváltozását. Azzal párhuzamosan, hogy megszűntek vagy átalakultak

a kisvárosokban és a kistelepüléseken a filmszínházak, amerikai nagy filmforgalmazók jelentek meg Magyarországon, és a magyarországi mozik nagy százaléka az amerikai filmforgalmazók kezébe került. Nem érdekük az, hogy magyar filmeket vetítsenek, természetesen az amerikai sikerfilmek jegybevétele jóval magasabb a magyar filmekénél. Ezzel párhuzamosan kialakult egy filmklub jellegű hálózat is, akik sokszor sokkal szerényebb körülmények között tudják a filmeket vetíteni. Tagja vagyok a Nemzeti Kulturális Alap filmes bizottságának, tapasztalom, hogy nagyon sok esetben segíteni kell ezeket a művészmozikokat. Most például a koronavírus időszakában azt, hogy egyáltalán fennmaradjanak. Az art mozik nézőszámai nem tudják elérni azt a nézőszámot, amit az amerikai forgalmazók által üzemeltetett mozikban el lehet érni.

De ugyanezt el tudom mondani más kulturális területre vonatkozóan is. A kapitalista, piacalapú szemlélet megjelenésével a kultúrában eltűntek jó, rendszerváltás előtti kezdeményezések is. Talán a későbbiek folyamán vissza kellene térni azokra a működő gyakorlatokra, amelyek hasznosak voltak a korábbi rendszerben. Nem kell szégyellni ezt, nem kell kiönteni a mosdóvízzel a gyereket is. Mindenféleképpen nagyon sok tenni való van még ezzel kapcsolatban.

MIKULÁS FERENC 1971. február 15-től a Kecskeméti Rajzfilmstúdió vezetője, több film és filmsorozat producere (többek között a 100 epizódból álló Magyar népmesék sorozat, a Mondák a magyar történelemből, Vízipók-Csodapók, Mesék Mátyás királyról stb.). 1993-tól a Kecskeméti Animációs Filmfesztivál igazgatója. 1996-ban a Magyar Köztársaság Arany Érdemkeresztjével tüntették ki. 2004-ben az Olasz Filmművész Szövetség díját kapta a magyar és nemzetközi animációs kultúra érdekében végzett három évtizedes tevékenységéért. 2008-ban Balázs Béla-díjat kapott. Ugyanebben az évben elnyerte a Bács-Kiskun Megyei Prima Díjat. 2011 novemberében vehette át a köztársasági elnök által alapított Magyar Köztársaság Érdemérmé kitüntetését kiemelkedő alkotói tevékenységéért. 2011 decemberében vehette át Mikulás Ferenc és a Kecskeméti Rajzfilmstúdió a Magyar Tudományos Akadémián a Magyar Örökség-díjat. 2015-ben Kecskemét díszpolgárává választották. 2016-ban Raoul Wallenberg-díjat vett át a budapesti Holokauszt Emlékközpontban a Cigánymesék című animációs filmsorozat elindításáért. Szintén 2016-ban Prima Primissima Díjjal ismerték el munkáját népművészet és közművelődés kategóriában. Jelenleg a Kecskemétfilm Kft. ügyvezető igazgatója, az itt készülő filmek producere, és a Kecskeméti Animációs Filmfesztivál igazgatója, a Magyar Producerek Szövetsége elnökségének tagja.